

NIEM

ALL IN FOR INTEGRATION

Национален програмен документ, 2022 г.

Манифест за интеграция на бежанците в България

Multikulti
Collective

Манифест за интеграция на бежанците в България

Публикувано в София от Мулти култи колектив и Български съвет за бежанци и мигранти в партньорство с ВКБООН България.

Оформление: TEA Design

Авторско право © 2022 г. на Мулти култи колектив и Български съвет за бежанци и мигранти в партньорство с ВКБООН България.

Никоя част на тази публикация не може да бъде разпространявана или цитирана под каквато и да било форма без позоваване на заглавието и авторите. Всички права запазени.

ISBN: 978-619-7700-00-8

Публикацията се разпространява безплатно и свободно.

Публикацията може да бъде намерена на multikulti.bg

Манифест за интеграция на бежанците в България се реализира в рамките на проект „Национален механизъм за оценка на интеграцията NIEM“ със съфинансиране от Фонд „Убежище, миграция и интеграция“ на Европейския съюз.

EUROPEAN UNION
Asylum, Migration
and Integration Fund

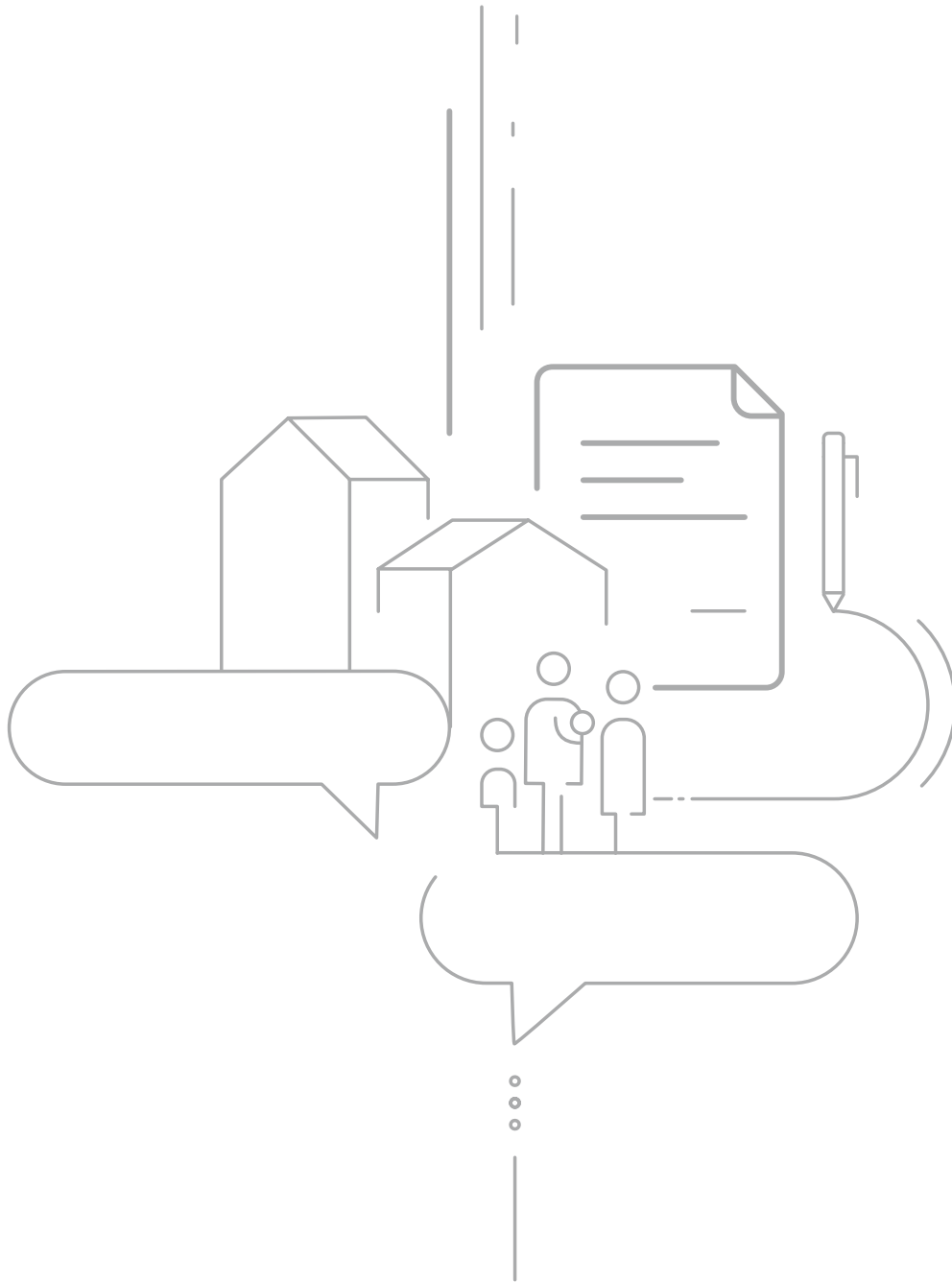
Safe harbour Project Co-financed from the National Programme of the Asylum, Migration and Integration Fund

Отговорността за съдържанието се носи изцяло от авторите. Европейската комисия не може по никакъв начин да бъде държана отговорна за съдържанието или употребата на публикацията.

Благодарности

Екипът благодари на всички експерти и бежанци, които взеха участие в разработването на настоящия документ чрез поредица от национални кръгли маси, експертни срещи и онлайн консултации в периода ноември 2021 – юни 2022 г.

Резюме

Настоящият Манифест за интеграция на бежанците в България е национален програмнен документ и инструмент за застъпничество, създаден от експерти от неправителствения сектор, който обхваща всички основни области на интеграцията. Манифестът се фокусира върху лицата, търсещи и получили международна закрила. Той и изхожда от разбирането, че интеграцията е инвестиция, която дава възможност на новодошлите да се включат в икономическия, социалния и културния живот на страната максимално скоро и така да могат да се грижат за себе си, своите близки и да бъдат от полза на приемащото общество. Друго фундаментално виждане е, че водеща роля при интеграцията на лицата с международна закрила имат правителството и местните власти, а неправителственият сектор има подкрепящи и допълващи функции.

Манифестът предлага възстановяване на по-рано действащата Национална програма за интеграция на бежанците в Република България, действаща в периода 2005–2013 г., която се изпълняваше от ДАБ с държавно финансиране и беше определяна като добра европейска практика. Нещо повече, Манифестът предлага тази Програма да се обогати с действащата правна рамка – Наредба за условията и реда за сключване, изпълнение и прекратяване на споразумението за интеграция на чужденците с предоставено убежище или международна закрила, която предвижда активно участие на общините и залага на интеграция на местно ниво. Използването на най-доброто от двата подхода гарантира, че още докато са в процедура или скоро след получаване на статут, лицата ще започнат своя процес на адаптация и само най-мотивираните от тях ще получат шанс да се включат в Програмата за интеграция на местно ниво.

За целта се предлага:

1. Създаване на нова институционална структура, която включва:

- Определяне на заместник министър-председател, отговорен за цялостното планиране и изпълнение на интеграционната политика за бежанци в България;
- Разширяване на компетенциите на Държавната агенция за бежанците със създаването на дирекция „Адаптация и интеграция“ с три отдела – „Адаптация и първоначална интеграция“, Национална програма за интеграция“ и „Информация и анализ“;
- Активното включване на общини/райони, които желаят да интегрират бежанци на територията си, като за това получават целево финансиране и подкрепа.

2. Развиване на цялостен интеграционния процес с два етапа:

- Адаптация и първоначална интеграция – целева група са лицата, които търсят закрила, или са получили закрила преди по-малко от една година. Той включва обучителен и практически модул – обучение по български език, обучение по гражданска ориентация, даване на бежан-

ците цялостна идея за тяхното бъдеще и възможности за развитие в България, участие в образование на непълнолетните и малолетните лица, достъп до пазара на труда на пълнолетните лица, създаване на връзки с приемащото общество чрез контакти с институции, доброволци, компании и др.;

Национална програма за интеграция – целева група са лицата, които вече са получили статут и са преминали първия етап. Той представлява сключване на едногодишно споразумение между бежанец и община/район с предоставяне на гъвкава подкрепа като жилищно настаняване, гражданска регистрация и издаване на лични документи, обучение по български език, обучение, здравеопазване, заетост, социално подпомагане и социални услуги, месечна интеграционна помощ, информирание и овластяване.

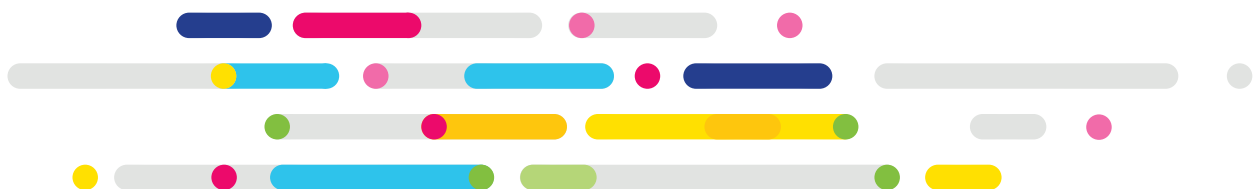
За целта е необходимо отговореният заместник министър-председател да осигури **устойчиво финансиране** от държавния бюджет, фондовете на ЕС или други източници.

Разработването на настоящия Манифест е първата подобна инициатива в България. Тя се реализира в периода ноември 2021 – юни 2022 г. в контекста на:

- Приключване на 6-годишната работа по проект „Национален механизъм за оценка на интеграцията NIEM“ в периода 2016–2022 г., която включва изследователска и застъпническа дейност за подобряване на интеграцията на бежанците в България;
- Стартиране на Европейския план за действие за интеграция и включване 2021–2027;
- Стартиране на новия програмен период на ЕС 2021–2027;
- Стартиране на Плана за възстановяване на Европа;
- Цялостно преосмисляне на живота и политиките след пандемията с COVID-19.

Инициативата Манифест за интеграция на бежанци в България се реализира от Мулти култи колектив и Български съвет за бежанци и мигранти в партньорство с ВКБООН България в сътрудничество с редица заинтересовани страни, вкл. експерти от институции, международни организации, неправителствения сектор, академичните среди, бизнеса, представители на бежанските общности в България и др. Те участваха в създаването на документа чрез редица национални кръгли маси, експертни срещи и онлайн консултации.

Манифест за интеграция на бежанци в България е част от проект „Национален механизъм за оценка на интеграцията NIEM“, който се съфинансира от Фонд „Убежище, миграция и интеграция“ на Европейския съюз.

Съдържание

Използвани съкращения.....	7
1. Въведение.....	8
2. Институционална структура.....	10
2.1. Резюме.....	10
2.2. Заместник министър-председател и администрацията на Министерски съвет.....	11
2.3. Държавна агенция за бежанците към Министерски съвет.....	11
2.4. Общини/райони.....	14
2.5. Аргументация.....	15
3. Адаптация и първоначална интеграция на бежанци.....	19
3.1. Резюме.....	19
3.2. Обучителен модул „Старт България“.....	20
3.2.1. Български език.....	20
3.2.2. Гражданска ориентация.....	20
3.3. Практически елемент.....	21
3.3.1. Образование.....	21
3.3.2. Заетост.....	22
3.4. Аргументация.....	23
4. Национална програма за интеграция на бежанци.....	24
4.1. Резюме.....	24
4.2. Подаване на заявление и критерии за участие.....	25
4.3. Решения по заявленията.....	26
4.4. Комуникация с местната власт.....	26
4.5. Споразумение за интеграция.....	27
4.6. Изпълнение на споразумението за интеграция.....	31
4.7. Индикатори за успех на споразумението за интеграция.....	32
4.8. Финансиране.....	34
4.9. Аргументация.....	34
5. Заключение.....	36
5.1. Препоръки.....	38
5.2. Справочна литература.....	41

Използвани съкращения

AЗ – Агенция по заетостта

БТ – Бюро по труда към Агенция по заетостта

ВКБООН – Върховен комисариат за бежанците към ООН

ДАБ – Държавна агенция за бежанците

ЕС – Европейски съюз

МЗ – Министерство на здравеопазването

МОН – Министерство на образованието и науката

МС – Министерски съвет

НАП – Национална агенция за приходите

НАЦИД – Национален център за информация и документация

НПО – неправителствена организация

НСОРБ – Национално сдружение на общините в Република България

РЗИ – Регионални здравни инспекции

РПЦ – регистрационно-приемателен център към Държавна агенция за бежанците

РУО – Регионално управление на образованието

СДВНЧ – специален дом за временно настаняване на чужденци

СРГО – Съвет за развитие на гражданското общество

ЦПО – център за професионално обучение

CV – Curriculum Vitae/Професионална автобиография

NIEM – проект „Национален механизъм за оценка на интеграцията NIEM“

1. Въведение

Бежанците в България имат мотивация и способност да се включат в икономическия и обществения живот и да подпомогнат развитието на страната¹. **Бежанците притежават таланти, идеи и енергия** да допринасят в новото си общество, като осигуряват спокойствие и сигурност на себе си и своите семейства. Със своя профил на застаряваща и „свиваща се нация“ с все по-осезаем недостиг на работна сила, България се нуждае от тях (United Nations, 2019 г.). За да може да се възползва от потенциала им обаче, страната трябва да им подаде ръка в дългия, сложен и многопластов процес на интеграция. Научаването на езика, намирането на жилище, работа, личен лекар, образование и др. може да са твърде много задачи, с които да се справи човек сам в нова страна на нов език, често разполагайки с оскъдни средства и непълна информация. Добрите европейски практики показват, че страните, които дават **ефективно право на интеграция**, като предлагат солидна подкрепа на новодошлите бежанци, съобразена с техните конкретни нужди, по-скоро и в по-голяма степен могат да се възползват от приноса, който тези хора дават обратно в обществото под формата на финанси и човешки капитал.

В периода 2005–2013 г. **България също беше един от тези добри европейски примери** в района на Централна и Източна Европа със своята Национална програма за интеграция на бежанците в Република България, финансирана от държавния бюджет и изпълнявана от Държавна агенция за бежанците (ДАБ) (Ванкова, 2013). С настъпването на сирийската криза и увеличения бежански поток през 2014 г. вместо да бъде разширена и надградена обаче, тази Програма бе прекратена и това доведе до първата **„година на нулева интеграция“** (Ванкова, 2014). По-късно през 2016 и 2017 г. Програмата беше заменена с нова политика за интеграция на местно ниво, която **на практика никога не заработи ефективно**, защото ѝ липсват както отговорен орган, така и финансиране (Иванова, 2021)²³. По тази причина редица европейски проучвания поставят България сред **най-слабо развитите страни в ЕС по отношение на предлаганата интеграционна подкрепа на бежанците**. Сравнителният доклад на проект „Национален механизъм за оценка на интеграцията NIEM“ (NIEM) от 2021 г., който обхваща 14 страни на ЕС, поставя България в топ 3 на страни с най-слаба интеграционна политика, непосредствено преди Полша и Унгария – държави, известни със своя анти-бежански сантимент към 2021 г. (Wolffhardt et al, 2022). Оценката на България е следствие от **системно negliжиране на въпроса и липса на политическа воля** (Иванова, 2021).

¹ В рамките на публикацията под „бежанци“ се разбират лицата с получена хуманитарна закрила и статут на бежанец.

² Наредба за условията и реда за сключване, изпълнение и прекратяване на споразумение за интеграция на чужденци с предоставено убежище или международна закрила, приета с Постановление № 208 от 12 август 2016 г.

³ Наредба за условията и реда за сключване, изпълнение и прекратяване на споразумението за интеграция на чужденците с предоставено убежище или международна закрила, приета с Постановление № 144 от 19 юли 2017 г.

Войната в Украйна и новата бежанска криза през 2022 г. отново върнаха в обществения и политическия дневния ред важната тема за интеграцията на бежанците. Неводошлите имат нужда от солидна подкрепа, за да стъпят на краката си и да престанат „да тежат“ на бюджета на ЕС и страните членки за своята издръжка. Държавата се нуждае от всеобхватен подход, основан на ценности, който да дава дългосрочни стабилни решения и да бъде ориентиран към постигане на практически резултати. Необходимо е България да разработи и развие **конструктивна, ефективна и разумна система за интеграция на бежанци**, която създава реална възможност те напълно да се включат в икономическия, социалния и културния живот на страната. Основните принципи, на които тази система следва да бъде изградена, са законност, демократичност, зачитане на правата на човека, избягване на всички форми на дискриминация и неравенство, солидарност, ефективност, прозрачност, участие на всички заинтересовани страни, вкл. самите бежанци и приемащата общност. Тази система трябва да гарантира мирно съжителство на всички жители на България, като **предотвратява ксенофобия, расизъм и реч на омразата**, както и **социално изключване и радикализация**.

Настоящият Манифест е създаден съвместно от неправителствени и международни организации, които в продължение на десетилетия се занимават с интеграцията на бежанците и познават отлично техните нужди, проблеми и възможности. Нещо повече, самите бежанци бяха включени в процеса по изработване на документа от самото начало. Целта на този Манифест е да **консолидира колективната мъдрост** и да предложи на правещите политики **възможно най-ефективните решения** на базата на опита на България, както и на най-добрите съвременни европейски практики. Манифестът цели да допринесе за развитието на едно справедливо толерантно общество, с грижа за човека, неговото достойнство и благоденствие, същевременно давайки му възможност да достигне своя пълен потенциал на личностно и обществено развитие.

2. Институционална структура

2.1. Резюме

- Националната стратегия за интеграция на лица, търсеци или получили международна закрила, се утвърждава от **зам. министър-председател**, в сътрудничество с **работна група за интеграция на бежанци** към Съвета за развитие на гражданското общество (СРГО).
- ДАБ е отговорен орган за изпълнението на Националната стратегия, като за целта се създава дирекция „Адаптация и интеграция“.
- Въвеждат се **два етапа на интеграционни дейности** – за времето на производството за международна закрила и след получаването ѝ.
- **Първият етап Адаптация и първоначална интеграция** има обучителен и практически модул. Обучителният модул „Старт България“ включва задължително обучение по български език (ниво А1) и задължителен курс по гражданска ориентация. Те запознават лицата с приемащото общество, изграждат първи връзки с българите и позволяват формулирането на лични цели за бъдещето за всеки участник (създаване на *интеграционен профил* на лицето). Практическият модул изисква също лицата до 18 г. да бъдат записани в образование, а желаещите пълнолетни да се регистрират в Бюрата по труда (БТ).
- **Вторият етап Национална програма за интеграция на бежанците** (Програмата) включва подписване на *споразумение за интеграция* и изработване на индивидуален *план за интеграция* между всеки един бежанец и кмет на община/район. Процесът се координира от ДАБ. Достъп до втория етап имат лицата, завършили задължителния обучителен модул през първия.
- ДАБ организира месечни срещи на **Националната комисия по интеграция на бежанци към председателя на ДАБ**, съставена от представители на международни организации, неправителствен сектор и други експерти. На тези срещи се утвърждават предложенията на ДАБ за насочване на лицата към конкретни общини/райони, които са заявили желание да участват в Програмата.
- **Споразумението за интеграция** се подписва за една година с възможност за удължаване с още една година при определени условия. Дейностите по споразумението могат да включват подкрепа за жилищно настаняване, гражданска регистрация и изваждане на лични документи, обучение по български език, образование, заетост, здравеопазване, социално подпомагане и услуги, месечна интеграционна помощ, информиране и овластяване.
- Общините/районите и ДАБ сключват договор за **целево финансиране**, което се осигурява от националния бюджет, фондове на ЕС или други източници. ДАБ има ангажимент да мониторира разходването на средствата и изпълнението на дейностите.

2.2. Заместник министър-председател наблюдава националната политика за интеграция на лица, получили международна закрила в България⁴. С помощта на администрация от Министерски съвет (МС) вицепремиерът:

- Утвърждава Националната стратегия за интеграцията на лица, търсеци или получили международна закрила, и годишни планове за нейното изпълнение, въз основа на предложения от председателя на ДАБ⁵;
- Утвърждава годишните доклади на председателя на ДАБ за изпълнение на Програмата;
- Организира национални кръгли маси по въпроси, свързани с интеграцията на лица, получили международна закрила;
- Председателства Работна група за интеграция на бежанци с представители на СРГО;
- Ръководи осигуряването на финансиране на дейностите за интеграция (чрез решения за предоставяне на средства от държавния бюджет, фондове на ЕС или други източници).

2.3. Държавна агенция за бежанците към Министерски съвет (ДАБ), като специализиран държавен орган за изпълнение на националните политики в сферата на международната закрила, изпълнява политиката за интеграция на лицата, търсеци и получили международна закрила.

ДАБ:

- е координиращ и правоприлагащ орган по отношение на дейностите по адаптация и първоначална интеграция по време на производството за международна закрила на територията на своите регистрационно приемателните центрове (РПЦ);
- въз основа на по-горното, способства идентифицирането на участници в дейности за по-дългосрочна интеграция и осъществява връзката между първоначалния и дългосрочния етап на интеграция в рамките на Националната програма за интеграция на бежанците;
- координира, финансира и мониторира дейностите в Програмата.

За целта портфолиото на един от двамата зам.-председатели на ДАБ се разширява с портфолио „Интеграция“. Това е зам.-председателят, който към настоящия момент ръководи дейността на дирекция „Социална дейност и адаптация“. Създава се нова дирекция „Адаптация и интеграция“, а съществуващата дирекция се преименува на „Социална дейност“.

⁴ Към юни 2022 г. това задължение по отношение на лицата, получили международна закрила, е посочено в чл. 19 на Наредба за условията и реда за сключване, изпълнение и прекратяване на споразумението за интеграция на чужденците с предоставено убежище или международна закрила, но на практика не се изпълнява.

⁵ Към юни 2022 г. тази дейност се осъществява от Националния съвет по миграция, граници, убежище и интеграция.

Дирекция „Адаптация и интеграция“ включва три отдела (вж. графика 1):

- **Отдел „Адаптация и първоначална интеграция“**, който ръководи интеграционните дейности в РПЦ на ДАБ;
- **Отдел „Национална програма за интеграция“**, който координира работата с местната власт, следи за прилагането на Наредбата за интеграционно споразумение с лица, получили международна закрила, финансира и мониторира интеграционните дейности на местно ниво;
- **Отдел „Информация и анализ“**, който събира и анализира количествени и качествени данни за състоянието на интеграцията на бежанците по сектори, разработва предложения за стратегически документи и планове за действия, идентифицира структурни предизвикателства в достъпа до права на бежанците, прави предложения за тяхното преодоляване.

Графика 1

Органиграма: система за интеграция в ДАБ

По-конкретно, задачите на всеки отдел са както следва:

Отдел „Адаптация и първоначална интеграция“:

- Изготвя *план за първоначална адаптация* на всяко пълнолетно лице, търсещо международна закрила, който включва:
 - Курс по български език;
 - Курс по гражданска ориентация;
 - Записване на деца в образование (ако има такива);
 - Насочване към заетост чрез БТ (при желание);
 - Организиране на професионални курсове (при възможност).
- Организира или възлага на НПО, фирма или друга подходяща организация организирането и провеждането на курсове по български език и гражданска ориентация;
- Съдейства за записване на децата в образование;
- Съдейства за насочване към заетост чрез БТ;
- Организира или възлага на НПО, фирма или друга подходяща организация провеждането на курсове за професионално обучение;
- Координира провеждането на информационни сесии на други институции в центровете на ДАБ (Агенция по заетостта (АЗ), Министерство на образование и науката (МОН), Регионални здравни инспекции (РЗИ) и др.);
- Изготвя *интеграционен профил* на лицата въз основа на участието им в плана за първоначална адаптация с цел включването им в Националната програма за интеграция на бежанци след получаване на статут.

Отдел „Национална програма за интеграция“:

- Разработва критерии за включване в Програмата (свързани с резултатите от плана за първоначална адаптация и интеграционния профил на кандидата);
- Приема молби на лица, получили закрила, които искат да бъдат включени в Програмата;
- Популяризира Програмата сред общините/районите;
- Организира дейности за повишаване на капацитета на общините/районите – обучения, информационни сесии, текуща подкрепа чрез телефонна линия за въпроси и др.;
- Поддържа база данни с общини/райони, които желаят да сключат споразумение за интеграция;
- Прави мотивирани предложения за подписване на споразумение за интеграция между конкретни лица и конкретни общини/райони (въз основа на посочени от лицата и общините/районите предпочитания);

- Координира работата на Националната комисия по интеграция на бежанци към председателя на ДАБ, в която участват ДАБ (вкл. отдел „Адаптация и първоначална интеграция“), неправителствени организации (НПО), общини/райони и други заинтересовани страни, която утвърждава решенията за сключване и прекратяване на споразумения за интеграция;
- Управява бюджет за споразуменията за интеграция;
- Сключва договор с общини/райони за финансиране на интеграционни споразумения с конкретно заложен обхват и дейности;
- Мониторира финансово, административно и качествено изпълнението на споразуменията за интеграция, като разработва критерии за оценка на резултатите от изпълнението им;
- Подготвя годишен доклад за резултатите от Националната програма за интеграция на бежанци до председателя на ДАБ и отговорния вицепремиер.

Отдел „Информация и анализ“:

- Изисква и събира данни от отговорни институции, НПО и други заинтересовани страни за всички интеграционни сектори (образование, заетост, социално подпомагане и услуги, здравеопазване и др.) с цел анализ;
- Изисква и събира данни коя община/район, която вече интегрира бежанци, какви външни проекти и програми, свързани с интеграцията, изпълнява (вкл. с европейско или друго финансиране);
- Анализира актуалните правна рамка, политики и практики в контекста на достигане до по-добра ефективност на дейностите и прави предложения за промени до председателя на ДАБ и отговорния вицепремиер;
- Подготвя предложения до председателя на ДАБ и отговорния вицепремиер за Националната стратегия в сферата на интеграцията на лица, получили международна закрила, както и годишните планове за действие.

2.4. Общините/районите осигуряват дейностите по интеграция на получили закрила лица по места. Те:

- Подписват споразумение за интеграция с лицата, получили международна закрила;
- Подписват договор за финансиране на споразумението за интеграция с ДАБ;
- Осигуряват интеграционна подкрепа на лицата според съдържанието на споразумението;
- Отчитат постигнатите резултати от изпълнение на споразумението на отдел „Национална програма за интеграция“ на ДАБ;
- Имат право на обучение и подкрепа от страна на ДАБ;
- Имат право на участия в националните кръгли маси по въпроси, свързани с интеграцията на лица, получили международна закрила, организирани от отговорния вицепремиер;

- Провеждат информационни дейности сред приемащото общество с цел по-добър прием на местно ниво на лицата с международна закрила, предотвратяването на ксенофобията, расизма и речта на омразата.

2.5. Аргументация

Изпълнението на целенасочена национална политика за интеграция на лица, получили международна закрила, която да има конкретни измерими цели, изисква на първо място **определянето на ръководещ и на координиращ орган**.

От 2014 г. насам отсъствието на такива институции доведе до липса на:

- Стратегически документи в сферата на интеграцията и целесъобразни национални планове за действие⁶;
- Адекватен и ясно разписан механизъм за интеграция;
- Финансов механизъм за обезпечение на дейностите по интеграция въпреки голямото европейско финансиране най-вече чрез Фонд „Убежище, миграция и интеграция“, но и чрез Европейския социален фонд, програма Еразъм + и др.;
- Институционална и практическа подкрепа за общините/районите, които трябва да прилагат на практика интеграционните политики;
- Практически инструменти и експертиза сред държавни и местни служители за работа с бежанци;
- Развити партньорства в духа на Глобалния пакт за бежанците на ООН и европейския План за действие относно интеграцията и приобщаването за периода 2021—2027 г. с широк кръг от заинтересовани страни (United Nations, 2018; Съобщение на Комисията, 2020).

Тъй като интеграцията е комплексен процес, който включва участие на различни институции и заинтересовани страни, необходимо е стратегическата насока да се осигурява на най-високо политическо ниво – от **МС**. Предложението за отговорен **зам. министър-председател**, който да наблюдава интеграционната политика на държавата с подкрепата на администрация на **МС**, се основава на сега действащата правна рамка⁷.

Въпреки че до този момент това изискване на Наредбата не е изпълнявано за лицата с предоставена международна закрила, то намери приложение в контекста на кризата с украинските бежанци от 2022 г., които имат временна закрила. Вицепремиерът по ефективно управление ръководи отговора на всички заинтересовани институции и това позволи навременното обсъждане на разнообразни въпроси от компетенция на отделни министерства, бързо инициране на законови промени, създаване на нови механизми и ангажиране на институционален ресурс.

⁶ Липсата на такава институция от края на 2013 г. доведе най-напред до създаването на Стратегия (2014-2020), която беше в остро несъответствие с духа на приетата по-късно Наредба за интеграционно споразумение, а след 2021 г. до пълното изчезване на програмен документ и споменаването на темата в кратка точка от по-общата Национална стратегия по миграция (2021-2025).

⁷ Чл. 19, Наредба за условията и реда за сключване, изпълнение и прекратяване на споразумението за интеграция на чужденците с предоставено убежище или международна закрила

Като се взема предвид този опит, се предлага отговорният вицепремиер да определя стратегическите насоки в сектора въз основа на предложения на ДАБ. Досега тази функция се изпълняваше от Националния съвет по миграция, граници, убежище и интеграция, който обаче под ръководството на министъра на вътрешните работи не предприема активни действия в интеграционната сфера.

В допълнение и отново въз основа на опит от украинската криза от 2022 г., се предлага продължаване на функциониращата към вицепремиера подгрупа на СРГО, обединяваща организациите от неправителствения сектор, оказващи подкрепа на бежанци. Директният диалог с организациите на терен позволява идентифицирането не само на предизвикателства, с които се сблъскват бежанците, но и на работещи решения.

Логично е водеща роля в координирането и прилагането на интеграционните политики да бъде вменена на специализирания държавен орган за изпълнение на националните политики в сферата на международната закрила – **ДАБ**. Аргументите за това могат да бъдат обобщени в две групи:

1) Оперативна обезпеченост и експертиза

- ДАБ управлява дейностите в своите териториални поделения и е безалтернативна институция, отговорна за първоначалните дейности по адаптация и интеграция (по време на производството за международна закрила). Агенцията и към момента управлява такива дейности (напр. курсове по български език);
- Експертите на ДАБ познават най-добре в България спецификите на целевата група – език, културни характеристики, нагласи, нужди, ресурси и др.;
- Експертите на ДАБ познават структурните и институционални предизвикателства в работата с целевата група;
- ДАБ е изградила партньорства с неправителствения сектор, който активно участва в предоставянето на услуги в нейните териториални поделения;
- ДАБ разполага с експерти на терен, преводачи и социални работници, които познават личните истории на отделните лица, настанени в РПЦ;
- ДАБ и към момента изготвя интеграционни профили на лицата, изяви-ли желание да се интегрират в България;
- ДАБ и към момента поддържа база данни и комуникира с общини/райони, подали заявление за сключване на интеграционно споразумение;
- ДАБ и към момента поддържа база данни и комуникира с работодатели, които желаят да наемат бежанци.

2) Опит от периода 2005–2013 г.

В периода 2005–2013 г. ДАБ беше отговорен орган за изпълнението на *Националната програма за интеграция на бежанците в Република България*. В рамките на програмата 100 лица годишно, получили международна закрила, 60 възрастни и 40 деца, имаха право на пакет от мерки за срок от 1 г. – жилищно настаняване, обучение по български език, включване в заетост и професионално обучение, записване на децата в детска градина и училище, социална и културна адаптация, здравно осигуряване, еднократна целева помощ и др. През годините Програмата многократно е сочена като една от най-добрите интеграционни практики в Централна и Източна Европа (Ванкова, 2013).

Тази Програма беше прекратена след повишаването на броя на молбите за международна закрила от 2014 г. с мотива, че интеграцията изисква участие на повече заинтересовани страни и че добрите европейски практики изискват местните власти да имат водеща роля в процеса.

Действително, включването на общините – както е предвидено в Наредбата за интеграционно споразумение, е важна крачка в духа на добрите практики от Европа⁸. В същото време обаче европейският опит показва необходимост от институция, отговорна за разработването и следването на обща стратегия, визия и контрол на финансирането, целите и съдържанието на интеграционната подкрепа⁹.

Общините/районите отдавна са идентифицирани като ключова заинтересована страна в процеса на интеграция на бежанци. Кметовете най-добре познават характеристиките на местната общност, нуждите и възможностите, които местните структури предлагат. Общините са най-близо до гражданите, а интеграцията се случва на местно ниво.

Общините:

- са определени като основна заинтересована страна в Наредбата за интеграционно споразумение¹⁰;
- са отговорен орган в процеса на гражданска регистрация и генериране на ЕГН;
- управляват политики за жилищно настаняване, образование, социални услуги и др. по места;
- познават икономическите тенденции, нуждите от работна ръка и профила на търсените служители;

⁸ Наредба за условията и реда за сключване, изпълнение и прекратяване на споразумението за интеграция на чужденците с предоставено убежище или международна закрила

⁹ Напр. МВР в Кипър, Гърция, Чехия, Франция и др.; министерствата на заетостта/социални дейности в Холандия, Латвия, Полша, Естония и др.; или специално създадени министерства за интеграция в Дания, Люксембург и др. Вж. с 52 от <https://www.osce.org/files/f/documents/a/2/393554.pdf>

¹⁰ Чл. 3(1), Наредба за условията и реда за сключване, изпълнение и прекратяване на споразумението за интеграция на чужденците с предоставено убежище или международна закрила

● ● имат непосредствен контакт с местната общност.

В последните години няколко общини/райони изградиха капацитет в интеграцията на бежанци в партньорство с НПО по сега действащата правна рамка и редовно споделят опыта си на различни национални и регионални форуми.

3. Адаптация и първоначална интеграция на бежанци

3.1. Резюме

За всяко пълнолетно лице, регистрирано от ДАБ като кандидат за международна закрила, се разработва индивидуален *план за първоначална адаптация*, неизменна част от личното досие. В плана за първоначална адаптация на родителите се включват практически дейности за адаптация и на техните малолетни и непълнолетни деца. Отговорен орган за разработването на плана и неговото осъществяване е отдел „Адаптация и първоначална интеграция“ на ДАБ, независимо дали лицето живее на територията на РПЦ на ДАБ, или на външен адрес. Той се съставя въз основа на кратко първоначално интервю с новорегистрирания чужденец, което цели идентифициране на умения, нагласи, цели и планове.

Планът за първоначална адаптация се състои от два базови елемента:

- Обучителен модул „Старт България“, който включва два задължителни курса – по български език и по гражданска ориентация;
- Практически модул – задължително записване на лица до 18 г. в училище и съдействие на лица над 18 г. за включване в заетост.

Лицата получават сертификати за успешно приключени елементи на обучителния модул „Старт България“ (за български език и гражданска ориентация). Тези два сертификата са ключово изискване за включване в Националната програма за интеграция след получаване на бежански или хуманитарен статут.

Отказът от участие в обучителния модул „Старт България“ или от включване на децата в образование от страна на търсещите международна закрила води до невъзможност за участие в Програмата. Възможни са изключения при здравословни проблеми или други уважителни причини, удостоверени със съответните документи.

Право на участие в мерките за адаптация и първоначална интеграция имат не само лица в процедура, но и тези, които са получили международна закрила в България преди по-малко от една година. Тази възможност е по-скоро изключение в случай, че лицата са променили мнението си и вече имат желание да се интегрират в България и да участват в Националната програма за интеграция на бежанци (вж. глава 4). В този случай те участват в мерките за адаптация и първоначална интеграция наравно с останалите търсещи закрила участници, но нямат достъп до жилищно настаняване в РПЦ. Въпреки това те имат право на достъп до РПЦ и карта за транспорт, за да могат да посещават заниманията свободно.

3.2. Обучителен модул „Старт България“

3.2.1. Български език

Всяко лице преминава през задължителен курс по български език, организиран на територията на ДАБ (вкл. за тези, които живеят на външен адрес). Организацията на курса може да се осъществява от преподаватели, наети за целта като служители на Агенцията, или да бъде делегирана на специализирана фирма или НПО. Финансирането на курсовете може да бъде от държавния бюджет, фонд на ЕС или друг източник.

Задължителният курс по български език покрива изискванията за ниво А1 в съответствие с Европейската езикова рамка. Той се провежда въз основа на приетата от МОН Програма за обучение по български език като чужд за възрастни, търсещи или получили международна закрила¹¹. Продължителността е 120 учебни часа, които се провеждат в рамките на 3 месеца. Всеки курсист получава учебно помагало, осигурено от обучаващата организация. Планират се подходящи форми на езиково обучение за неграмотни лица. Завършването на курса е възможно само при 80 % присъствие и успешно положен тест. То се удостоверява със сертификат, който да послужи за записване в последващо обучение и достъп до Националната програма за интеграция на бежанци.

Курсове по български език започват регулярно, като всяко търсещо закрила лице трябва да бъде включено в обучение в рамките на до един месец от подаване на молбата си. При невъзможност за организация на курс във всеки отделен РПЦ на ДАБ лицата могат да се включат в обучение на друга локация, като получават безплатна транспортна карта, за да могат свободно да пътуват.

3.2.2. Гражданска ориентация

Всяко лице преминава през курс по гражданска ориентация с две основни цели:

- Цялостно запознаване с държавната структура на България и приемащото общество;
- Информирание за възможностите за лично и професионално развитие в България.

Темите, които се включват в курса, могат да бъдат основани на специално създадения и пилотиран обучителен модул за културна и гражданска ориентация на лица, търсещи убежище и получили международна закрила (Манчева, 2019). Предложената структура там включва четири основни теми:

- **Обща културна ориентация** (население на страната, национални и религиозни празници, социални норми, грижа и профилактика на здравето, разбиране на структурите на страната и на съответния град, транспорт, живот на външен адрес, ежедневието и свободното време);

¹¹ Достъпна на сайта на Министерството на образованието и науката: <https://mon.bg/bg/100681>

-
- **Гражданско образование** (държавно устройство и форма на управление, политически контекст в страната, основни граждански права и задължения);
 - **Равенство между половете** (кратка история на движението за равенство между половете, актуални данни за (не)равенството между половете в световен и национален мащаб в сфери като обществен живот, професионална реализация и семейство);
 - **Ориентация на пазара на труда** (базисна информация за структурата на пазара на труда в България, насоки за подготовка на професионална биография (CV) и мотивационно писмо, интервю за работа, наемане на работа и основни трудови права).

Курсът може да включва и информационни сесии от страна на български институции (МОН, АЗ, Министерство на здравеопазването (МЗ) и др.), НПО, компании и др. Важен елемент от курса е да се създадат връзки с външния свят, за което може да се предвиди пешеходна разходка в града и запознаване с ключовите институции, паметници на културата и др., участие на доброволци и др.

Планирането и провеждането на курса по гражданска ориентация се организира от ДАБ или се делегира на външна организация с подходящ опит като НПО, фирма и др. Продължителността на курса и точната програма се договаря с доставчика, като се гарантира покриването на основните теми. Финансирането на курсовете може да бъде от държавния бюджет, фонд на ЕС или друг източник.

Завършването на курса е възможно само при 80 % присъствие и положителна оценка от обучителната организация. То се удостоверява със сертификат, който служи за достъп до Националната програма за интеграция на бежанци. Допълнително е възможно да се обвърже с кандидатстването за българско гражданство на по-късен етап.

Курсовете по гражданска ориентация започват регулярно, като всяко търсецо закрила лице трябва да бъде включено в обучение в рамките на до един месец от подаване на молбата си. При невъзможност за организация на курс във всеки отделен РПЦ на ДАБ лицата могат да се включат в обучение на друга локация, като получават безплатна транспортна карта, за да могат свободно да пътуват.

3.3. Практически елемент

3.3.1. Образование

Спазва се законовото изискване за включване на децата в образование до третия месец от подаване на молбата за международна закрила¹².

Отдел „Адаптация и първоначална интеграция“ поддържа база данни с учениците, търсеци международна закрила, в която са посочени училище, клас, контакт на класен ръководител.

¹² чл. 26(3), Закон за убежището и бежанците - <https://lex.bg/laws/ldoc/2135453184>

След подаване на заявление в Регионалното управление на образованието (РУО) за записване в училище ДАБ:

- Следи за насочването на децата към определено училище в законово определения срок;
- Осигурява преводач и социален работник при събеседването между училищната комисия и детето;
- В сътрудничество с МОН уточнява транспорта до училище (при нужда);
- Проследява предоставянето на учебници и учебни пособия;
- Съдейства за подаване на молба от страна на родител за организацията на допълнително обучение по български език в училище;
- Насочва децата за съдействие към НПО (при нужда);
- Проследява или при възможност осигурява предоставянето на устройства за онлайн обучение (при нужда);
- Поддържа регулярна връзка с училището и проследява появили се нужди или проблеми;
- Подпомага родителите в комуникацията с учителите и училищното ръководство чрез преводачи и социални работници;
- Изпраща писма до училищата при напускане на децата на РПЦ.

ДАБ поддържа оборудвани помещения във всяко свое териториално поделение, където да се осъществяват образователни дейности за деца. Подпомага се организирането на допълнителна образователна подкрепа от страна на НПО.

3.3.2. Заетост

ДАБ издава служебна бележка за правото на включване в заетост на всяко лице, което придобива това право след изтичане на третия месец от подаване на молбата за международна закрила¹³. ДАБ също така регистрира в местното БТ всички лица, заявили желание за включване в заетост.

ДАБ предоставя информация за свободни работни места за търсещи закрила и бежанци чрез табло във всеки един РПЦ и/или чрез онлайн платформа. Информацията се обновява въз основа на данни, предоставени на седмична база от съответното БТ, или от друга информация, получена директно в ДАБ.

ДАБ и АЗ регулярно организират трудови борси на територията на РПЦ.

ДАБ публикува на сайта си актуална информация за правната рамка и реда за наемане на търсещи закрила и бежанци и документи в помощ на компании, желаещи да наемат лица от целевата група. Отдел „Адаптация и първоначална интеграция“ поддържа база данни с регистрираните фирми. Отделът, с подкрепата на АЗ, Върховния комисариат за бежанците към ООН (ВКБООН) и НПО изгражда дългосрочни партньорства с бизнеса, които позволяват включване в заетост на търсещите закрила и възможности за участие в стажове.

¹³ чл. 29(3), Закон за убежището и бежанците - <https://lex.bg/laws/ldoc/2135453184>

В допълнение ДАБ може да оборудва кабинети за професионално обучение на лицата и да организира такова на място в сътрудничество с АЗ, центрове за професионално обучение (ЦПО) или социално отговорни компании.

3.4. Аргументация

Интеграцията е двустранен процес, който изисква както създаване на условия за включване от страна на приемащата държава, така и усилия от страна на новодошлите. Всяка програма и план трябва да стъпва на разбирането за взаимност в инвестираните ресурси и усилия и от двете страни. Индивидуалният план за първоначална адаптация предполага точно това – държавата предоставя възможности, а търсещият закрила полага усилия, за да се възползва от тях.

Необходимостта от изграждане на подобна практика още на територията на РПЦ се обуславя от утвърдения на европейско ниво стандарт за старт на интеграционните мерки на възможно най-ранен етап. По този начин лицата имат достатъчно време да се ориентират в заобикалящата ги среда и да започнат да формират връзки с нея преди излизането си на външен адрес. Фактът, че повечето бежанци живеят на едно място, улеснява самата организация на интеграционните мерки. В същото време следва да се подчертае, че ДАБ има ангажимент и към лицата, които живеят на външен адрес, но все още са в процедура.

След проведения обучителен модул „Старт България“ ДАБ трябва да преследва изграждането на конкретна перспектива пред бежанеца за по-нататъшните стъпки от евентуалния му живот в България – яснота какви са възможностите пред него и кои неговите действия биха довели до какъв резултат. Лицата трябва да бъдат мотивирани да участват в обучителния модул „Старт България“ както с полезните знания, които ще придобият, така и с недвусмисленото послание, че подкрепа след получаване на статута ще е достъпна само за онези, работили целенасочено за нея.

Необходимо е обучителният модул „Старт България“ (по-специално чрез курса по гражданско образование) да изгради представа за страната като достойна държава-член на ЕС, която предоставя възможности за личностно и професионално развитие. Тази първоначална фаза на интеграционния процес трябва да цели първи стъпки в опознаването на държавата и обществото, но и да даде шанс чужденците да осъзнаят възможностите, които има пред тях тук. Подобна смяна на парадигмата е наложителна, тъй като сериозна част от лицата влизат в страната с негативна информация за престоя си в България, която нерядко се затвърждава чрез неприятни и понякога дори травматични преживявания при пресичането на границата и почти неизбежния престой в Специалните домове за временно настаняване на чужденци (СДВНЧ).

Включването в интеграционни мерки по време на производството са единственият обективен критерий, по който да бъдат отсеити дългосрочните намерения на лицата и съответно последващото им участие в Националната програма за интеграция на бежанци след получаване на статут. Липсата на каквито и да е мерки през времето на производството не позволява идентифицирането на мотивираните лица, готови да живеят и работят в България. Без такъв подготвителен етап не би могъл да се изгради справедлив механизъм за достъп до Програмата, което би било предпоставка за нейните ограничени резултати и за злоупотреби.

4. Национална програма за интеграция на бежанци

4.1. Резюме

Националната програма за интеграция на бежанци е насочена към лицата, получили закрила, които желаят да се установят трайно в страната. С помощта на редица мерки, основани на конкретните нужди на бежанците и техните семейства, вкл. специални нужди, уязвимост и др., тя подпомага участниците в живота им в България. Право на участие имат само тези, които успешно са завършили етапа на първоначална адаптация и интеграция и по-специално обучителния модул „Старт България“. Така те вече имат базови познания по български език, както и основна информация за страната и живота, който ги очаква.

Право на участие в Програмата имат всички лица, които са получили международна закрила в България преди не повече от една година. Това дава възможност на лицата да не участват в мерките за адаптация и първоначална интеграция (вж. глава 3) по време на процедура, а да се включат в тях след получаване на статут. Тази възможност е по-скоро изключение в случай, че лицата са променили мнението си и вече имат желание да се интегрират в България. В този случай те участват наравно с останалите търсещи закрила участници, но нямат достъп до жилищно настаняване в РПЦ. Въпреки това те имат право на достъп до РПЦ и карта за транспорт, за да могат да посещават заниманията свободно.

След получаване на статут и успешно завършване на обучителния модул „Старт България“ лицата подават заявление за участие в Програмата. ДАБ съдейства на лицата, като подготвя техния интеграционен профил, който включва информация за страна на произход, възраст, семейно положение, образователен ценз, трудов опит и компетенции, заявени намерения и предпочитания за настаняване в конкретни общини/райони в България. След това ДАБ изготвя мотивирано становище за разрешение или отказ за включване в Програмата. Националната комисия по интеграция на бежанци към председателя на ДАБ е независимият орган, който взема решение дали лицето да бъде включено в Програмата.

Следващата стъпка е приемащата община/район и лицето, вкл. неговото семейство (ако има такова) да подпишат споразумение за интеграция, което включва план за интеграция с различни мерки в зависимост от нуждите на лицето. Тези мерки могат да включват жилищно настаняване, подкрепа при гражданска регистрация и издаване на лични документи, здравеопазване, образование, обучение по български език, подкрепа за заетост, социално подпомагане и социални услуги, информирание и овластяване. Към интеграционния план се изготвят и индикатори за успех. Общината/районът получава финансиране, с което да обезпечи всички тези мерки и дейности. От своя страна, общините/районите имат избор – или сами да окажат нужната подкрепа, или да делегират всички или част от дейностите на НПО или фирми с нужната експертиза и опит.

Програмата се координира, мониторира и финансира от ДАБ чрез национално, европейско или друго финансиране. Отчет от програмата се предоставя на отговорния зам. министър-председател.

4.2. Подаване на заявление и критерии за участие

Всяко лице, получило международна закрила в България преди не повече от една година и завършило успешно обучителния модул „Старт България“, има право да подаде заявление за включване в Националната програма за интеграция на бежанци. Заявленията се подават до председателя на ДАБ, а отговорният орган за разглеждането им е отдел „Национална програма за интеграция“. Когато кандидатите са семейство, заявлението се подава от името на един възрастен, като се упоменават всички членове. Заявленията се разглеждат в срок до един месец, като по изключение този срок може да бъде удължен до 3 месеца. Подалите заявление за включване в Програмата до 14 дни след предоставяне на статут и живеещи в РПЦ имат право да останат на територията на РПЦ на ДАБ до получаване на отговор по заявлението си.

Отдел „Адаптация и първоначална интеграция“ съдейства на лицата за подаване на заявление за включване в Програмата по образец. Отделът изготвя интеграционен профил за всеки един член на семейството (ако има такова) въз основа на проведено интервю. В интеграционния профил се съдържа информация за:

- Националност, дата на раждане, семейно положение;
- Образователен ценз (с упоменато наличие/липса на образователни документи);
- Трудов опит и умения (сектор, позиция, изпълнявани задачи, придобити умения и компетенции, период на заетост и др.);
- Заявени намерения (желание за оставане в България, желание за образователно и професионално развитие, роднини в други страни-членки на ЕС и др.);
- Предпочитания за настаняване в конкретни общини/райони в България и мотивация за това (ако има такива).

Приложението към заявлението за включване в Програмата включва:

- Сертификат за завършен курс по български език (в рамките на обучителен модул „Старт България“);
- Сертификат за завършен курс по гражданска ориентация (в рамките на обучителен модул „Старт България“);
- Интеграционен профил на кандидата и всеки един член на семейството (ако има такива);
- Копие от трудов договор (ако има такъв);
- Копие от диплома (ако има такава);
- Документ за включване в образователна система на лица под 18 г. (ако има такъв);
- Други подходящи документи (ако има такива).

4.3. Решения по заявленията

Отдел „Национална програма за интеграция“ разработва детайлни критерии за включване на лица в Програмата с точкова система. Сертификатите за успешно преминал обучителен модул „Старт България“ (български език и гражданска ориентация) са задължително условие за разглеждане на заявлението на кандидатите от Националната комисия по интеграция на бежанци към председателя на ДАБ. Липсата на тези сертификати или съответни документи води до служебен отказ по заявленията без разглеждане от Комисията.

Отдел „Национална програма за интеграция“ изготвя мотивирани становища за решение или отказ за включване на лица в Програмата. В становището се прави предложение и за общината/района, където да бъде настанен кандидатът въз основа на посочените от него предпочитания в интеграционния профил и наличните места в базата данни с общини/райони.

Със заповед на председателя на ДАБ се създава Национална комисия по интеграция на бежанци към председателя на ДАБ, в която членове са представители на:

- Отдел „Адаптация и първоначална интеграция“;
- Отдел „Национална програма за интеграция“;
- Други отдели на ДАБ по преценка на председателя;
- Общини/райони, заявили готовност за участие в Програма и/или представител на Национално сдружение на общините в Република България (НСОРБ);
- Международни и неправителствени организации;
- Други заинтересовани страни (по преценка на председателя на ДАБ).

Комисията заседава веднъж месечно и разглежда мотивираните становища на отдел „Национална програма за интеграция“. Комисията потвърждава или променя предложенията на отдела. Решението ѝ по заявленията е окончателно. Комисията може да разглежда и случаи, свързани с преждевременно напускане на Програмата (ако е необходимо).

4.4. Комуникация с местната власт

Отдел „Национална програма за интеграция“ поддържа актуална база данни с общини/райони, които желаят да участват в Програмата. Включването в базата данни става въз основа на подадено заявление от страна на кмета на общината/района до председателя на ДАБ. Към заявлението се подава релевантна информация за общината/района, вкл. възможности за жилищно настаняване, състояние на пазара на труда, достъп до детски градини и образование, здравеопазване и др. Отделът разработва критерии за включване на общините/районите в базата данни на Програмата и следи информацията за тях да се осъвременява поне веднъж годишно.

Отделът, в координация с НСОРБ, разработва информационни материали за общините/районите, организира информационни сесии и обучения за кметове и проактивно търси партньорства на местно ниво.

4.5. Споразумение за интеграция

С решение на Националната комисията по интеграция на бежанци към председателя на ДАБ се определя включването на дадено лице в Програмата и страните по последващото споразумение за интеграция.

ДАБ връчва решението на Комисията на кандидата в срок до 7 дни след заседанието ѝ. В решението се посочва общината/района, с която лицето има право да сключи споразумение, както и дата за явяване за подписването му. Кандидатът имат право да се откаже от включване в Програмата.

Споразумението за интеграция се сключва между лице, получило международна закрила, и кмет на община/район за срок от една година. То може да бъде удължено за още една година при желание от двете страни, но с източник на финансиране извън рамките на Програмата.

Споразумението за интеграция включва серия от мерки за интеграционна подкрепа съгласно нуждите на лицето. То се сключва в съответствие с действащата правна уредба.

Споразумението включва:

- Страните по споразумението;
- Предмет и цел;
- Срок, за който се сключва;
- План за интеграция на всички членове на семейството на получилия международна закрила (ако има такива);
- Права и задължения на двете страни;
- Индикатори за успех на споразумението;
- Условия и ред за прекратяване.

Планът за интеграция се изготвя от служители на общината/района и включва конкретни интеграционни мерки, срока и отговорните лица за тяхното изпълнение, както и конкретни цели и индикатори за тяхното постигане. Възможни интеграционни мерки са:

Жилищно настаняване

Жилищното настаняване може да бъде подсигурано по преценка на кмета – в общински жилища за настаняване под наем на граждани с установени жилищни нужди (там,

където това е допустимо според съответната наредба за ползването им), в общински жилища от резервния фонд или общински ведомствени жилища, в почивни и творчески бази на територията на общината/района, на свободния пазар и др.

Общината/районът покрива наема (ако има такъв) и режимните разходи, като в интеграционното споразумение може да се посочи таван на сумата, предвидена за този разход.

Общината/района предвижда бюджет за първоначално осигуряване на базово обзавеждане, основни уреди и стоки от бита. Общината/районът може да търси съдействие за набавянето им от НПО или дарители.

По преценка на кмета общината/районът може да предвиди информиране на живущите в непосредствена близост за настаняването на лицата и да организира запознаване.

Гражданска регистрация и издаване на лични документи

След осигуряване на жилищно настаняване общината/районът съдейства на лицето/лицата за извършване на гражданска регистрация и вписване в регистъра на населението, генериране на ЕГН и последващо издаване на документи за самоличност.

Общината/районът покрива разходите за издаване на лична карта на лицето/лицата над 14 г. при обикновена услуга.

При желание на лицето/лицата общината/районът съдейства и за изваждане на документ за пътуване или международен паспорт, като услугата се заплаща от чужденеца.

Здравеопазване

Общината/районът съдейства за подаване на информация към Националната агенция за приходите (НАП) за ЕГН на лицето/лицата и коректното отбелязване на здравноосигурителния му/им статут въз основа на изплащаните от ДАБ здравни осигуровки в рамките на производството за международна закрила.

Общината/районът също така съдейства за записване при личен лекар на всички лица, като в зависимост от здравното им състояние (напр. дали имат хронични болести, на каква възраст са и др.) предвижда бюджет за покриване на изследвания и закупуване на лекарства, изписани от личния лекар и/или специалист.

В координация с личния лекар и/или специалист съдейства за издаване на рецептурна книжка на хронично болен, на ТЕЛК-ово решение, поставяне на задължителни ваксини в РЗИ при необходимост и др.

Образование

Общината/районът съдейства за записване/преместване на деца до 3 г. в общински ясли, на деца до 5–6 г. – в детски градини и за деца между 6/7 и 18 г. – в държавни или общински училища. Също така общината/районът съдейства за подаването на молба от страна на родителите за организацията на допълнително обучение по български език в училище.

При необходимост кметът предвижда бюджет за транспортни карти, униформи, учебни пособия и учебници за деца от 8 клас нагоре. Също така той съдейства за признаване на дипломи за завършен клас или етап на образование пред училищен директор, РУО или Националния център за информация и документация (НАЦИД) (ако е необходимо).

По време на учебния процес общината/районът следи за редовното посещение на занятия от страна на децата, проследява или при възможност организира предоставянето на устройства за онлайн обучение (при нужда), поддържа регулярна връзка с училище и проследява появили се нужди или проблеми, подпомага родителите в комуникацията с учителите и училищното ръководство, изпраща писма до училищата при напускане на децата.

Записването на децата в държавно или общинско училище е задължително условие за участие в Програмата. Отказ на родителите може да бъде основание за прекратяване на споразумението за интеграция.

Кметът може да съдейства за записване във висше образование и да покрие таксата за периода на споразумението за интеграция.

Български език

Общината/районът осигурява на пълнолетните лица безплатен курс по български език за нивата А2 и В1, всеки с продължителност от 120 часа в рамките на 3 месеца. Курсовете могат да се организират в група или индивидуално. Доставчик на курсовете може да бъде външна фирма, ЦПО, НПО, университет или друго частно или юридическо лице, което може да издаде необходимите сертификати. Общината/районът предвижда бюджет за транспортни карти на участниците в курса, ако той се провежда извън дома им.

Курсовете по български език се осъществяват съгласно изискванията за всеки етап в съответствие с Европейската езикова рамка и се провеждат въз основа на приетата от МОН Програма за обучение по български език като чужд за възрастни, търсеци или получили международна закрила¹⁴. Всеки курсист получава учебно помагало, осигурено от обучаващата организация. Завършването на курса е възможно само

¹⁴ Достъпна на сайта на Министерството на образованието и науката: <https://mon.bg/bg/100681>

при 80 % присъствие и успешно положен тест. То се удостоверява със сертификат, който да послужи за записване в последващо обучение.

Участието на пълнолетните лица в курса е задължително условие за оставане в Програмата. Изключение се допуска само ако лицето докаже обективна невъзможност за посещаване на занятията.

Нередовното посещаване на курса може да бъде основание за прекратяване на споразумението за интеграция.

Заетост

Общината/районът регистрира в местното БТ всички лица, които имат право и заявяват желание за работа в рамките на 3 месеца след получаване на статута за международна закрила.

Общината/районът, в сътрудничество с други общини/райони, може да организира професионално обучение. То следва да се предостави от ЦПО или друга лицензирана институция.

При възможност общината/районът предоставя заетост в общинско предприятие на лицата с право на работа. Общината предвижда работно време, което да позволява посещаването на курс по български език.

Общината/районът може да изгради и поддържа мрежа от социално отговорни работодатели, готови да предложат стажове или заетост на лицата, получили международна закрила.

Общината може да съдейства за откриване на банкова сметка на лицата в трудоспособна възраст.

Социално подпомагане и социални услуги

Всички лица, които сключат споразумение за интеграция, получават месечна интеграционна помощ, която да им позволи да се издържат, докато ходят на курс по български език и професионално обучение (по възможност). Размерът на месечната интеграционна помощ се определя съгласно правилата на Програмата. Първата такава помощ се изплаща след нанасяне в жилището, като следващите месеци такава се изплаща само ако децата в задължителна учебна възраст са записани и посещават редовно занятия в училище, а възрастните посещават редовно курс по български език.

По преценка на кмета общината/районът може да окаже още веднъж еднократна социална помощ на някои от лицата в рамките на срока на споразумението.

Общината/районът съдейства на лицата за регистрацията в съответната дирекция за социално подпомагане в рамките на 3 месеца след сключване на споразумението и

съдействия за подаване на заявление за месечни или целеви социални помощи, съдействия за подаване на заявление за семейни помощи за деца, насочва лицата към правна помощ в случай на неправомерен отказ и като цяло съдействия за насочване към социална услуга при необходимост.

Информирание и овластяване

Общината/районът предоставя на лицето/лицата информация за техните права и задължения, съществуваща подкрепа, вкл. правна помощ, възможности за развитие и др.

По преценка на кмета общината/районът може да осигури продължаващ курс по гражданска ориентация, който да задълбочи наученото по време на обучителния модул „Старт България“.

Общината/районът може да насочи лицата към културни, граждански, спортни, доброволчески и др. местни инициативи, които развиват талантите и интересите на децата и възрастните и им дават възможност да изградят връзка с приемащото общество. По преценка на кмета може да се изгради партньорство с читалище, НПО и др. на територията на общината/района.

Двете страни в споразумението (лице с предоставена международна закрила и община/район) могат да преценят кои от горните мерки да включат в споразумението. Възможно е напр. то да не включва жилищно настаняване, а само съдействие за достъп до услуги или до курс по български език. Въпреки това следва да се има предвид, че месечната интеграционна помощ е ключова, за да могат лицата да си позволят да не работят, а да инвестират усилия в курса по български език. Финансирането на общините/районите се определя от вида подкрепа, която предоставят (вж. част Финансиране).

4.6. Изпълнение на споразумението за интеграция

За да изпълнява своите задължения по Наредбата за интеграция, общината/районът има две възможности:

- Определя отговорен служител за изпълнението на всяко сключено споразумение. По преценка на кмета задачата се вменява на вече нает служител на общината/района или на нов служител, който е назначен конкретно за изпълнение на споразумението;
- Делегира тези дейности на НПО, което има опит и експертиза в интеграционни дейности за бежанци. Възможно е делегирането на една или повече дейности от посочените в споразумението на една или повече НПО.

Кметът има задължение да осигури преводач/и, които да работят съвместно с отговорния служител по споразумението. Трудово-правните отношения с преводача се определят по преценка на кмета.

Отговорният служител и преводачът си сътрудничат и получават съдействие от съответните общински отдели и регионалните структури на националните институции. Отговорният служител и преводачът получават подходящо обучение и подкрепа при възникнали казуси.

4.7. Индикатори за успех на споразумението за интеграция

Всеки план за интеграция залага индикатори, които да измерят ефективността на процеса на интеграция. Тези индикатори измерват напредъка по следните сектори:

Жилищно настаняване

По-конкретно, индикаторите следва да обхващат:

- Сигурност на формата на владение (legal security of tenure);
- Достъпност до услуги и инфраструктура;
- Финансова достъпност;
- Обитаемост;
- Физическа достъпност;
- Местоположение;
- Културна специфичност¹⁵;
- Предоставена информация за търсене на жилище след края на споразумението и др.

Гражданска регистрация и лични документи

По-конкретно, индикаторите следва да обхващат:

- Регистрация в регистъра на населението;
- Наличие на лична карта;
- Регистрация на действителен адрес и др.

Здравеопазване

По-конкретно, индикаторите следва да обхващат:

- Здравни осигуровки;
- Записване при личен лекар;
- Наличие на документ за завършен ваксинационен курс на лицата до 18 г.;
- Наличие на рецептурна книжка на лицата с хронични заболявания;
- Наличие на решение на ТЕЛК на лицата с увреждане и др.

Образование

По-конкретно, индикаторите следва да обхващат:

- Записване на децата на детска градина или училище и отчитане на редовни посещения;

¹⁵ Според критериите на Комитета за икономически, социални и културни права на ООН от 1991 г.

- Участие в допълнително обучение по български език като чужд по реда на Наредба № 6 от 11 август 2016 г. за усвояването на българския книжовен език на МОН и резултат от това ;
- Участие в допълнителни и извънкласни занимания в училище и резултат от това;
- Разполагане с необходимите учебни пособия;
- Връзка на родителите с учителите на децата и ниво на удовлетвореност;
- Завършване на задължителните курсове по български език на пълнолетните лица и резултат от това;
- Признаване на квалификациите на пълнолетните лица, желаещи да продължат образованието си или да работят регулирани професии;
- Включване във висше образование и др.

Заетост

По-конкретно, индикаторите следва да обхващат:

- Регистрация в БТ и резултат от това;
- Преминаване на професионално консултиране и резултат от това;
- Изготвяне на CV и резултат от това;
- Включване в заетост и резултат от това;
- Включване в субсидирана заетост и резултат от това;
- Включване в професионално обучение и резултат от това;
- Развитие на собствен бизнес и резултат от това и др.

Социално подпомагане и социални услуги

По-конкретно, индикаторите следва да обхващат:

- Получаване на месечна интеграционна помощ и достатъчна ли е тя;
- Получаване на месечни или целеви социални помощи;
- Получаване на семейни помощи за деца;
- Получаване на социални услуги и резултат от това и др.

Информирание и овластяване

По-конкретно, индикаторите следва да обхващат:

- Познаване на правата и задълженията в България;
- Познаване на местата за търсене на съвет и подкрепа (вкл. правна помощ и др.);
- Участие в културни, граждански, спортни или други дейности в местни организации и ниво на удовлетвореност;
- Информираност за процедурата за кандидатстване за българско гражданство;
- Самооценка за степента на интеграция на лицето, възможност да осъществи потенциала си, яснота върху какво предстои да продължи да работи и др.

4.8. Финансиране

Бюджетът за интеграционните дейности за бежанци се осигурява от отговорния заместник министър-председател от националния бюджет, фондове на ЕС или други източници. Основен източник на такова финансиране може да бъде Фонд „Убежище, миграция и интеграция“, като ДАБ получава средства за интеграция чрез *директно възлагане* на процент от средствата по специфична цел „Законна миграция и интеграция на граждани на трети страни“.

ДАБ управлява този бюджет и следи за неговото целево разходване. ДАБ, чрез отдел „Национална програма за интеграция“, сключва договор за финансиране с община/район, който ще изпълнява споразумение за интеграция. Отделът бюджетира финансови параметри за всяка дейност в споразумението, вкл. за заплащане на отговорния служител и преводач.

Всяка община/район, сключила договор за финансиране по Програмата, има право да делегира изпълнението му на НПО. Възможно е делегирането на една или повече дейности от посочените в споразумението на една или повече НПО.

Всяка община/район внася финансов и наративен отчет пред ДАБ по време на изпълнение на споразумението и след приключването му. Неразделна част от отчета е и приложение със степента на изпълнение на индикаторите за интеграция.

Служителите в отделите на дирекция „Адаптация и интеграция“ на ДАБ са държавни служители с издръжка от държавния бюджет.

4.9. Аргументация

Възстановяването на Националната програма за интеграция на бежанци с включване на общините/районите позволява съчетаване на най-работещите елементи от двата модела на интеграционна политика, действали досега в България – координация от единен орган (ДАБ) и дейности по интеграция на местно ниво (общини/райони). Насочването на лицата към общини/райони ще сложи край и на незаконната практика за гражданска регистрация на фалшиви адреси и търговия на черно с тях. Този модел позволява плавен преход от престоя на лицата на територията на ДАБ към общините/районите и дава стабилна основа на успешна дългосрочна интеграция на лицата в България.

Предварителните изисквания към кандидатите – завършен курс по български език и гражданска ориентация (в допълнение с детайлните изисквания, които ще бъдат разработени от отдел „Национална програма за интеграция“), позволяват идентифицирането на мотивирани хора, които желаят да останат в България. Възможността споразумението за интеграция да включва само част от дейностите, които да бъдат съответно бюджетираны, позволява гъвкавост спрямо различните нужди на лицата и разширяване на интеграционната подкрепа сред по-широк кръг лица.

ДАБ има солиден опит в управляването на Националната програма за интеграция на бежанци от периода 2005–2013 г.

Участието в Националната комисия по интеграция на бежанци към председателя на ДАБ на множество заинтересовани страни гарантира прозрачност, експертност и подкрепа.

5. Заключение

Към юни 2022 г. България не разполага с ефективно работеща интеграционна система за бежанци поради сериозни пропуски в правната рамка и нейното прилагане. От една страна, това възпрепятства усядането и интеграцията на лицата, на които България предоставя международна закрила, и превръща държавата в „транзитна“. От друга страна, това лишава България от възможността да се възползва от икономическия и човешки капитал, който бежанците носят. В контекста на намаляващо и застаряващо население, ниска раждаемост и липса на кадри за пазара на труда, бежанците могат да бъдат ресурс за развитието на страната и да допринесат със своите умения, идеи и енергия.

Настоящият Манифест за интеграция на бежанците в България е изработен от Мулти култи колектив и Български съвет за бежанци и мигранти в партньорство с ВКБООН, за да предложи алтернатива на настоящия модел. Манифестът е създаден с участието на широк кръг заинтересовани страни, вкл. държавни институции, общини и райони, международни организации, НПО, академичния сектор, бизнеса, както и самите бежанци.

По същество Манифестът предлага възстановяване на по-рано действащата Национална програма за интеграция на бежанците в Република България, действаща в периода 2005–2013 г., която се изпълняваше от ДАБ с държавно финансиране и беше определяна като добра практика в Централна и Източна Европа. Нещо повече, Манифестът предлага тази Програма да се обогати с действащата правна рамка – Наредба за условията и реда за сключване, изпълнение и прекратяване на споразумението за интеграция на чужденците с предоставено убежище или международна закрила, която предвижда активното участие на общините и залага на интеграцията на местно ниво. Използването на най-доброто от двата подхода гарантира, че още докато са в процедура или скоро след получаване на статут, лицата ще започнат своя процес на адаптация и само най-мотивираните от тях ще получат шанс да се включат в Програмата за интеграция на местно ниво.

За целта Манифестът предлага няколко основни промени:

Създаване на нова институционална структура, която включва:

- **Определяне на заместник министър-председател**, отговорен за цялостното планиране и изпълнение на интеграционната политика за бежанци в България. Той следва да бъде подпомаган от администрацията на МС;
- **Разширяване на компетенциите на ДАБ** със създаването на дирекция „Адаптация и интеграция“ с три отдела – „Адаптация и първоначална интеграция“, Национална програма за интеграция“ и „Информация и анализ“. Така от

една страна, ДАБ ще осъществява дейности за адаптация, докато лицата са в процедура за предоставяне на международна закрила, а от друга, ще финансира и мониторира дейностите за интеграция на местно ниво, осъществявани от общините/районите, които желаят това. Не на последно място, ДАБ ще разполага със специален отдел, който се занимава с измерване на ефекта от интеграционните дейности и регулярно ще предлага на отговорния заместник министър-председател промени в правната рамка, които ще подобрят интеграцията на лицата;

- **Активното включване на общини/райони**, които желаят да интегрират бежанци на територията си, като за това получават целево финансиране и подкрепа от ДАБ.

Развиване на цялостен интеграционния процес с два етапа:

- **Адаптация и първоначална интеграция** – в този процес участват както лица, търсещи закрила, така и лица, които са получили международна закрила преди по-малко от една година. Този подход отсява мотивираните лица и им дава възможност да се развият в България. Първоначалният етап на адаптация включва обучителен и практически модул. Обучителният модул „Старт България“ включва обучение по български език на ниво А1, обучение по гражданска ориентация, както и даване на бежанците на цялостна идея за тяхното бъдеще и възможности за развитие в България, вкл. с конкретни цели, по които да работят. Практическият модул включва участие в образование на непълнолетните и малолетните лица, достъп до пазара на труда на пълнолетните лица, както и, по възможност, създаване на връзки с приемащото общество чрез контакти с институции, доброволци, компании и др.
- **Национална програма за интеграция** – сключване на едногодишно споразумение между бежанец и община/район с предоставяне на гъвкава подкрепа като жилищно настаняване, гражданска регистрация и издаване на лични документи, обучение по български език, обучение, здравеопазване, заетост, социално подпомагане и социални услуги, месечна интеграционна помощ, информизиране и овластяване.

За целта е необходимо отговореният заместник министър-председател да осигури **устойчиво финансиране** от държавния бюджет, фондовете на ЕС или други източници.

5.1. Препоръки

На базата на проведените национални кръгли маси, експертни срещи и онлайн консултации с широк кръг заинтересовани страни, вкл. бежанци, както и разработването на настоящия Манифест за интеграция на бежанците в България се правят следните препоръки:

- **Преосмисляне на модела на интеграцията на бежанци.** С оглед на демографската криза в страната, намаляването и застаряването на населението и недостига на работна сила за пазара на труда, който възпрепятства развитието на икономиката, е необходимо преосмисляне на ролята на бежанците – не като заплаха и бремене, а като възможност за развитието на държавата;
- **Определяне на отговорен орган на най-високо политическо ниво.** Съгласно настоящата правна рамка такъв орган следва да бъде заместник министър-председател. От 2017 г. досега обаче такъв не е определен въпреки многократните искания на НПО. Само след определяне на отговорен орган може да се разчита България да има национална стратегия за интеграция на бежанците, годишни планове, устойчиво финансиране и подкрепа от всички институции;
- **Осигуряване на устойчиво финансиране.** Без финансово обезпечаване провеждането на интеграционна политика е невъзможно. Необходимо е добрите практики от миналото да се възстановят – в периода 2005–2013 г. страната реализираше Национална програма за интеграция на бежанци с държавно финансиране и беше давана за пример в региона на Централна и Източна Европа. Финансирането за интеграционни дейности може да идва от държавния бюджет, от фоновете на ЕС, вкл. по Фонд „Убежище, миграция и интеграция“ чрез директно възлагане на ДАБ или от други източници;
- **Възстановяване на Националната програма за интеграция на бежанци от периода 2005-2013 г. и обогатяването ѝ с интеграция на местно ниво.** По този начин ще се вземе най-доброто от двата подхода, които България прилага от 2005 г. насам. От една страна, лицата ще получат достъп до дейности за адаптация на територията на РПЦ още докато са в процедура или скоро след получаване на статут и този процес ще отсее тези, които желаят да положат усилия и да се интегрират дългосрочно в страната. Това в известна степен гарантира, че лицата, които подписват споразумение за интеграция с община/район, са сериозни в намеренията си да живеят в България. От другата страна, след получаване на статут, тези лица ще бъдат подкрепени за реална интеграция на местно ниво с помощта на община/район, която е съобразена максимално с техните нужди. И двата етапа на предложените дейности залагат на обучението по български език до достигане на ниво В1 по Европейската езикова рамка, тъй като европейските проучвания показват, владенето на местния език е ключово условие за успешната интеграция. Други важни акценти са гражданската ориентация, образованието, заетостта;

-
- **Осигуряване на гъвкавост за интеграционните дейности.** Интеграцията е изключително комплексен процес, който трябва да предложи достатъчно гъвкавост на отговорните институции и бежанците, за да могат вторите да се възползват в максимална степен от това, от което имат нужда за своя успех. Първият етап на предложените интеграционни мерки се предлага както за търсещите закрила (независимо дали живеят на територията на РПЦ), така и на лица, които вече са получили закрила преди не повече от една година. По този начин лицата имат възможност да започнат своята адаптация възможно най-рано, докато все още са в процедура, но и по-късно, ако променят решението си и все пак вземат решение, че желаят да се интегрират у нас. Вторият етап на предложените мерки, а именно Националната програма за интеграция на бежанци, също предлага гъвкавост по отношение на интеграционните мерки. В допълнение гъвкавост се дава както на ДАБ, така и на общините/районите и избор – или те сами да организират интеграционните дейности, или да ги делегират на НПО или други организации с подходящ опит и експертиза;
- **Мотивиране на бежанците да живеят в България.** Проучванията показват, че често търсещите закрила гледат на страната като на „транзитна“ и планират да се преместят в Западна Европа по икономически, лични и други причини. Този феномен може да се обясни както с негативни очаквания, придобити предварително (напр. в бежанските общности), така и защото на практика България не им предлага много при пристигането и след получаването на статут. За да задържи бежанците, България следва да им предложи бъдеще, различни възможности за работа, обучение, живот. Затова още в процеса на адаптация се предлагат дейности за запознаване с приемащото общество, изграждане на първи връзки с българите и формулиране на лични цели и възможности в бъдеще;
- **Мотивиране на общините/районите да приемат бежанци.** За да участват ефективно в процеса на интеграция, местните власти следва да са мотивирани и обезпечени за допълнителните дейности, която извършват. Те следва да са стимулирани да привличат нови граждани на своя територия, а тъй като за повечето това е нова дейност, следва да им се предложи значителна подкрепа, свързана с обучение, повишаване на капацитета и адресиране на текущи въпроси и предизвикателства, с които се сблъскват;
- **Включване на структурите на гражданското общество и бежанците в процеса на интеграция.** Заинтересовани страни в интеграцията на бежанците в България са редица международни организации, НПО, академичната общност, бизнеса, както и самите бежанци и др. В последните десетилетия в страната има изградена активна и ефективна професионална общност, която подкрепя интеграцията със застъпническа дейност, проучвания и анализи, предоставяне на директни услуги на бежанците, връзка с приемащата общност и медиите и др. Натрупаният капацитет и експертиза следва да се използват и затова се предлага структурите на гражданското общество и бежанците да участват в максимална степен във формирането на националните политики,

прилагането и оценката им. Те следва да бъдат включени чрез създаването на Националната комисия по интеграция на бежанци към председателя на ДАБ, която взема решения по заявленията на бежанците за участие в Националната програма за интеграция, но също така и чрез възможността да им бъдат възлагани интеграционни дейности на територията на РПЦ и на местно ниво, участие в националните кръгли маси, организирани от отговорния заместник министър-председател и др.;

 Регулярен анализ на ефективността и постигнатите резултати и непрестанно подобряване на политиките в областта на интеграцията на бежанци. Регулярният мониторинг и анализ на политиките и практиките в интеграцията на бежанци и навременното адресиране на структурните предизвикателства ще даде възможност за прецизиране на правната рамка и програмите, които се прилагат. В допълнение, то ще позволи систематична обмяна на добри практики между различните общини/райони с цел взаимно учене, а също и привнасяне на добри практики от ЕС. Всичко това ще гарантира ефективност на разходваните финансови средства и вложените човешки ресурси. Необходимо е създаването на нов отдел „Информация и анализ“ в ДАБ, който да се занимава целенасочено с такава дейност.

5.2. Справочна литература

Ванкова, З. (2013). Мониторинг на изпълнението на Националната програма за интеграция на бежанците в Република България през 2013 г. Български съвет за бежанци и мигранти. Изтеглено от: <http://multikulti.bg/bg/publications/refugee-integration-monitoring-2013> на 15 юни 2022 г.

Ванкова, З. (2014). Мониторинг на интеграцията на лицата, получили международна закрила в Република България, през 2014 г. Български съвет за бежанци и мигранти. Изтеглено от: <http://multikulti.bg/bg/publications/refugee-integration-monitoring-2014> на 15 юни 2022 г.

Иванова, Б. Чафкаров, П. (2022). Национален механизъм за оценка на интеграцията на бежанци: България 2021. Оценка 2. Мулти култи колектив. Изтеглено от: <http://multikulti.bg/bg/publications> на 15 юни 2020 г.

Манчева, М. (2019). Културна и гражданска ориентация на лица, търсещи убежище и получили международна закрила: Обучителен модул. Център за изследване на демокрацията. Изтеглено от: <https://csd.bg/bg/publications/publication/cultural-and-civic-orientation-of-asylum-seekers-and-beneficiaries-of-international-protection/> на 15 юни 2022 г.

Министерски съвет, Национална стратегия в областта на миграцията, убежището и интеграцията (2015–2020 г.), приета с Решение на Министерския съвет № 437/12 юни 2015 г.

Министерски съвет, Национална стратегия в областта на миграцията (2021–2025 г.), приета с решение на Министерски съвет от 24 март 2021 г.

Постановление № 144 от 19 юли 2017 г. за приемане на Наредба за условията и реда за сключване, изпълнение и прекратяване на споразумението за интеграция на чужденците с предоставено убежище или международна закрила, обнародвано в ДВ 144/19.07.2017 г. Изтеглено от: <https://dv.parliament.bg/DVWeb/showMaterialDV.jsp?idMat=116399> на 15 юни 2022 г.

Постановление № 208 от 12 август 2016 г. за приемане на Наредба за условията и реда за сключване, изпълнение и прекратяване на споразумение за интеграция на чужденци с предоставено убежище или международна закрила, обнародвано в ДВ 65/19.8.2016. Изтеглено от <https://dv.parliament.bg/DVWeb/showMaterialDV.jsp?idMat=106769> на 15 юни 2022 г.

Съобщение на Комисията до Европейския парламент, Съвета, Европейския икономически и социален комитет и Комитета на регионите. План за действие относно интеграцията и приобщаването за периода 2021—2027 г. Изтеглено от: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/ALL/?uri=COM:2020:758:FIN> на 15 юни 2022 г.

Organization for Security and Co-operation in Europe/Office for Democratic Institutions and Human Rights (2018). Good Practices in Migrant Integration: Trainee's Manual. Изтеглен от: <https://www.osce.org/files/f/documents/a/2/393554.pdf> на 15 юни 2022 г.

United Nations (2018). Global Compact on Refugees. Изтеглен от: <https://globalcompactrefugees.org/sites/default/files/2019-12/Global%20compact%20on%20refugees%20EN.pdf> на 15 юни 2022 г.

United Nations (2019). World Population Prospects 2019 Highlights. Изтеглен от: https://population.un.org/wpp/Publications/Files/WPP2019_Highlights.pdf на 15 юни 2022 г.

Wolffhardt, A., Conte C. and Yilmaz, S. (2022). The European benchmark for refugee integration. Evaluation 2: Comprehensive report. Migration Policy Group. Изтеглен от: <http://www.forintegration.eu/pl/pub/the-european-benchmark-for-refugee-integration-evaluation-2-comprehensive-report/dnl/109> на 15 юни 2022 г.

